

Araştırma Makalesi / Research Article

**DEMOKRAT PARTİ EDİRNE MİLLETVEKİLİ
MÜKERREM SAROL'UN
YASSIADA'DA YARGILANMASI***

Nurten ÇETİN**

Öz

1950-54 seçimleriyle İstanbul, 1957 seçimleri sonucunda da Edirne milletvekili olarak Parlamentoda yer alan Mükerrerrem Sarol, DP'nin iktidarda olduğu on yıl içinde Basın Yayın İşlerinden sorumlu devlet bakanlığı başta olmak üzere birçok aktif görevde bulundu. Adı lider kadro arasında anılan ve 27 Mayıs sonrası suçlamaların odağındaki isimlerden olan Sarol, Türk siyasi literatürüne 1955'teki DP Grubunda Adnan Menderes'e önerdiği "Sarol Formülü" olarak geçen çözümle de bilinmekte ve parti içi dengelerde önemli bir yer tutmaktaydı. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra DP'nin yurt içindeki milletvekilleri, önde gelen idarecileri gibi Mükerrerrem Sarol da tutuklandı, Yassıada'ya nakledildi ve burada oluşturulan olağanüstü mahkemede yargılandı. Menderes'e yakınlığı ile tanınan Sarol, bazı kanunlara ve iç tüzük tadilatına onay verme, Meclis dışında yaptığı bazı konuşmalar, Radyo ve Vatan Cephesi davasında Menderesin yanında bulunma, dini konularda istismar ve DP'nin düşüncesini savunmak suretiyle "sataşıcı" olmakla suçlandı. Sarol ve Avukatı suçlamalara karşı Yassıada'da savunma yaptılar. Yüksek Adalet Divanının 15 Eylül 1961 tarihli kesin kararı ile Anayasayı ihlal suçundan Türk Ceza Kanunu'nun 146/3 ve 173. üncü maddeleri uyarınca on beş sene ağır hapse mahkûm edildi. 15 Ocak 1965 tarihinde sürekli hastalıkları nedeniyle doktor raporuna istinaden serbest bırakıldı.

Bu çalışmada başta Cumhuriyet Arşivi belgeleri olmak üzere ilgili telif ve tetkik eserlerden de yararlanılarak Mükerrerrem Sarol'a yöneltilen suçlamalar, Sarol'un ve Avukatının iddialara yönelik savunmaları incelenmiştir. Çalışma, hem 1950-60 döneminin iktidar cephesindeki önemli siyasi karakterlerinden olan Mükerrerrem Sarol'un yargılanma sürecine hem de bu bağlamda Yassıada yargılamalarına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Yassıada, Darbe, İddia, Savunma.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Tarih Bölümü,
(nurtencetin@trakya.edu.tr), (Orcid:0000-0002-5428-2539).

TRIAL OF DEMOCRAT PARTY EDİRNE DEPUTY MÜKERREM SAROL AT YASSIADA

Abstract

Mükerrem Sarol, who was in the Parliament as a deputy for Istanbul in the 1950-54 elections and as a deputy of Edirne as a result of the 1957 elections, served in many active duties, especially in the Ministry of State responsible for Press and Broadcasting Affairs during the ten years of the DP's government. Sarol, whose name is mentioned among the leading officials and who was at the center of the accusations after May 27, was also known for the solution he proposed to Adnan Menderes in the DP Group in 1955, which was referred to as the "Sarol Formula" in the Turkish political literature, and occupied an important place in the intra-party balances. After the May 27, 1960 coup, Mükerrem Sarol was arrested, transferred to Yassıada, and tried in the Supreme Court established here, as were the deputies and prominent administrators of the DP in the country. Known for his affinity to Menderes, Sarol was accused of being abusive by approving laws and amendments to the bylaws, making some speeches outside the Parliament, being on the side of Menderes in the Radio and Homeland Front case, abuse in religious matters, and defending the DP's opinion. Sarol and his lawyer defended against the charges in Yassıada. With the final decision of the Supreme Court of Justice dated September 15, 1961, he was sentenced to fifteen years of heavy imprisonment for the crime of violating the Constitution, pursuant to Articles 146/3 and 173 of the Turkish Penal Code. He was released on 15 January 1965 based on a doctor's report due to his chronic illnesses.

In this study, the accusations against Mükerrem Sarol and the defenses of Sarol and his lawyer against the allegations were examined by making use of the relevant copyright and examination works, especially the documents of the Republic Archive. The study aims to shed light on both the trial process of Mükerrem Sarol, who was one of the important political characters of the 1950-60 period, and the Yassıada trials in this context.

Keywords: *Edirne, Yassıada, Coup, Allegation, Defending.*

Giriş

1950-1960 yılları arasında Edirne milletvekili olarak görev yapan Mükerrem Sarol 1325 (1909) yılında Trablusşam'da dünyaya geldi. Babası Gediz nüfusuna kayıtlı Osman Nuri Bey'dir¹. Annesi Fatma Zehra Hanımdır. Sarol, ilk ve ortaöğrenimini yurdun çeşitli yerlerinde tamamladı. 1920 yılında Tıp Fakültesi'ne girdi. 1933 yılında mezun oldu. 1934 yılında Almanya'ya gitti. Hamburg Tıp Fakültesi'nde Kadın Cerrahi alanında doktorasını tamamladı ve 1938 yılında yurda döndü. Yozgat Hastanesi'nde askerlik hizmetini yerine getirdi. 1940 yılında terhis oldu. 1941 yılında Aydın Devlet Hastanesi'nde göreve başladı. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1942'den 1943 yılı sonuna kadar muhtelif

1 BCA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), 10-9-0-0-302-925-12.

Kolordu ve Tümen hastanelerinde operatörlük yaptıktan sonra Aydın'a döndü. 1945'e kadar devlet hastanelerinde çalışarak zorunlu hizmetini tamamladı. Bu tarihten sonra serbest hekim olarak çalışmaya başladı. Almanca ve Fransızca bilmektedir. İlmî ve mesleki araştırmalarla ilgili yazılar kaleme aldı. Faliha Sarol ile evlendi². Bu evlilikten iki çocuğu dünyaya geldi³.

Mükerrer Sarol, Ethem Menderes ile 1946'da Demokrat Parti'nin Aydın şubesini kurdu. Seçimden önce son defa serbest uzman olarak hekimlik yaptı. 1946 yılında Demokrat Parti'nin Aydın'dan adayı oldu. Seçim kaybedildiğinden 1947'de İstanbul'a Demokrat Parti heyetine seçildi⁴. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde 487 milletvekilliğinden 434'ünü DP, 52'sini CHP 1'ini de MP adayları kazandılar. Mükerrer Sarol İstanbul milletvekili oldu⁵.

24 Mayıs 1950'de DP Meclis Grubunda gerçekleşen idare Heyeti ve Haysiyet Divanı seçimlerinde İdare Kurulu üyeliğine seçildi⁶.

1954 yılında yayın hayatına başlayan ve Demokrat Parti'nin sözcülüğü ve savunuculuğunu yapan Türk Sesi gazetesini İstanbul merkezli olarak çıkardı⁷. Basın Yayın İşleri'nden sorumlu devlet bakanı olarak görevlendirildi ve 12 Ekim 1955 tarihine kadar bu görevi sürdürdü⁸. Bakan olduktan sonra Türk Sesi gazetesini Atuf Sakar'a devretmiştir⁹.

1955 yılında hükümetin düşmesinin ardından yaptığı konuşmasında "şayet kabine yine yıpranmış kişilerden terekkip eder ve Menderes grubun ikazına aldırmazsa hükümete ben de kırmızı rey vereceğim" demiş ve bu söylemleri basına intikal etmiştir. Bu nedenle genel kurul üyesi olduğu halde partiden geçici olarak ihraç edildi. Böylece partinin İstanbul şubesi ile irtibatı kesildi¹⁰. Almanya'ya giden Sarol bir süre orada kaldıktan sonra Türkiye'ye döndü¹¹. Tekrar partiye alınarak 1957 seçimlerinde Edirne'den Milletvekili olarak Meclise girdi¹². 27 Mayıs 1960'a kadar Edirne Milletvekili olarak görev yaptı¹³. 1960 darbesi ile tutuklandı ve Yassıada'ya gönderildi.

2 BCA, 10-09-263-805-9-18.

3 BCA, 010/09/263/805/9-16.

4 Mükerrer Sarol o dönemde DP'nin İstanbul teşkilatının önde gelen isimlerinden biriydi. DP'nin Aydın teşkilatında iki yıl görev yaptıktan sonra parti kaydını İstanbul'da Taksim bucağı Şehit Muhtar Ocağı'na yaptırdı. Kısa bir süre sonra ocak idare kurulundan başlayarak bucak ilçe kurullarına ve daha sonra İl İdare Kurulu'na seçildi. Sarol'un bu dönemdeki faaliyetleri için bkz. Zehra Aslan, *Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahaddin Karayavuz'un Üç Devre Işık Tutan Anıları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2020, s. 22-25.

5 Cumhuriyet, 17 Mayıs 1950, s. 3.

6 Cumhuriyet, 25 Mayıs 1950, s. 1.

7 Şerif Sevim, *Türk Sesi Gazetesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2016, s. IV.

8 BCA, 10-09-263/805-9-18.

9 Sevim, a.g.t., s. 92.

10 BCA, 010/09/47/139/6-2.

11 Sevim, a.g.t., s. 22.

12 BCA, 010/09/47/139/6-2.

13 BCA, 10-09-263/805-9-18.

1. Hakkındaki İddialar ve Savunması

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbe sonucunda DP yönetici kadrosu ve milletvekilleri tutuklanarak Yassıada'ya götürüldüler¹⁴. Yassıada davaları 14 Ekim 1960 tarihinde saat 9:30'da başladı¹⁵. Yüksek Soruşturma Kurulunda 895 dosya vardı. Mükerrer Sarol Yassıada'da yargılanan beş Edirne milletvekilinden birisi olup¹⁶ 15 dosya ile listede yer aldı¹⁷.

Yassıada'da görülen ilk dava Anayasayı İhlal Davası idi¹⁸. Sarol, Anayasa'yı İhlal Davası'nda 21 Temmuz 1961'de yazılı ve matbu müdafaada bulundu. Başsavcı, Sarol'un 1950'den beri Mecliste Gösteri Yürüyüşleri Kanunu hariç Anayasa'yı değiştiren kanunlarla iç tüzüğün değiştirilmesini desteklediğini ifade etti. Sarol buna cevaben Salahiyet Kanunu'na dahi oy vermediğini, anayasa hükümlerine göre kanun teklif etmenin milletvekillerini açık hak ve vazifesi olduğunu ve dolayısıyla bunun hiçbir zaman suç oluşturmayacağını söyledi. Ayrıca bahsi geçen kanun tekliflerinde, Encümen müzakerelerinde ve BMM'deki celselerde bu kanunun kabul edilmesi yönünde hiçbir etkili konuşma yapmadığı gibi müdahalesinin de bulunmadığını ifade etti. Dolayısıyla diğer milletvekillerinden farklı davranmadığını, Başsavcının farklı bir muameleye tabi tutulmasını istemesinin anlamsız olduğunu dile getirdi.

Mükerrer Sarol'a yapılan diğer bir suçlama 1955 yılı Haziran'ında Konya Demokrat Parti Kongresi'nde yapılan konuşması hakkındaydı. Sarol konuşmasının bir kısmında; *"Biz Adalet müessesesini siyasi düşüncelerinin esiri olarak hareket eden insanların eline teslim edemeyiz"* demişti. Sarol'a göre; Başsavcı konuşmanın sadece bazı kısımlarını göstererek suç istinadında bulunmuş, tamamını göz ardı etmişti¹⁹. Konuşmayı bir bütün olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ona göre bu ifadeler yoruma açık değildi. O bu sözlerle Adalet

14 Zehra Aslan, "Yassıada'da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Savunması", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C. 14, S. 14, 2013, s. 155.

15 "Türk Tarihinin En Büyük Davası Dün 9.30'da Başladı ve 18'e Kadar Sürdü", *Cumhuriyet*, 15 Ekim 1960, s. 1.

16 Yassıada'da yargılanan DP'li diğer Edirne Milletvekilleri, Rasih Gürkan, Nurettin Manyas, Sebahattin Parsoy ve Rükneddin Nasuhioğlu'dur. Işıl Tuna, "27 Mayıs 1960 Darbesi'nin Edirne'deki Yansımaları ve DP Edirne Milletvekillerinin İfadeleri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 32, 2017, s.79.

17 Bunlardan 55 tanesi DP milletvekillerine, 66 adedi Refik Koraltan'a, 60 adedi ise Celal Bayar'a aitti. 125'i Adnan Menderes'e, 124'ü Nedim Ökmen'e, 87'si Hasan Polatkan'a, 52'si Fatin Rüştü Zorlu ve Hadi Hüsman'a, 48'i Hayrettin Erkmen'e, 45'i Samet Ağaoğlu'na, 40'ı Medeni Berk'e, 35'i Sebati Ataman'a, 33'ü Abdullah Aker'e, 30'u Haluk Şaman'a, 29'u Emin Kalafat'a, 26'sı Celal Yarıdımçı'ya, 23'ü İzzet Akçal'a, 21'i Tevfik İleri ile Esat Budakoğlu'na, 17'si Şemi Ergin'e 16'sı Sıtkı Yırcalı'ya, 15'i Atif Benderlioğlu'na aitti. Naskali, Emine Gürsoy, *Yassıada Zabıtları-V, Anayasa Davası*, C. 4, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2011. s. 2739.

18 Anayasayı İhlal Davası'nda 405 sanık yargılandı ve sadece 47 sanık beraat etti. 348 sanık idam dahil çeşitli cezalara çarptırıldı. Yüksel Özgen, "Mahmut Goloğlu'nun 1960 İhtilali'nden Sonra Yargılanması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 54, 2014, s. 167. Işıl Tuna, "Demokrat Parti Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu'nun Anayasa'yı İhlal Davası'nda Yargılanması: Suçlamalar ve Savunma", *History Studies*, C. 9, S. 5, Aralık 2017, s. 158.

19 BCA, 010/09/47/139/6-1.

kurumunun siyasi amaçlarla tek taraflı hareket ederek bizzat “partizan ruhlu” insanların eline verilemeyeceğini söylemişti. Varlığı böyle yapılarak rencide edilemezdi. Bu düşüncesinin Adnan Menderes ve mevcut olduğu iddia edilen Adliye hakkındaki düşünceleriyle hiçbir ilgisi yoktu²⁰.

Sarol savunmasında o tarihten dört beş ay sonra hükümetten kendi istediği ile ayrıldığını belirtti. Ardından Demokrat Parti Büyük Kongresi’nde çetin bir mücadeleden sonra genel kurul azası seçilmişti. Kasım 1955’teki grup toplantısında hükümetin düşmesinin ardından “şayet kabine yıpranmış kişilerden oluşursa ve Menderes grubun ikazlarını önemsemez ise ben de kırmızı yer vereceğim” demişti. Hatta Fuat Köprülü’nün bile kabineye alınmamasını söylemiş, bu düşünceleri basına intikal ettiği için de genel kurul azası olduğu halde kendisine haber verilmeden partiden ihraç edilmişti. Böylece yıllarca emek verdiği, kuruluş ve gelişmesine katkı sağladığı İstanbul parti teşkilatı ile irtibatı kesilmişti. 1957 yılının Haziran ayında bir sene gecikmeyle tekrar partiye alınmış ve son seçimlerde Edirne’ye gönderilmişti. Sarol bunun ağır bir darbe olduğunu ve kendisini hayal kırıklığına uğrattığını ifade etti²¹. Liderler uygun görselerdi bu haksız cezayı kendisine reva görmezlerdi. Bu durumun Başsavcının ithamları karşısında dikkate alınacağına emin olduğunu ifade etti. 1957’ten sonra parti ve siyasi mesaisinin tamamen daraldığını, bütün faaliyetlerinin Meclis ve bütçe komisyonundaki çalışmalarla sınırlı olduğunu söyledi. Hükümetin hatalı bulduğu icraatını eleştirmekten ve fırsat buldukça liderlere ve yayınlarına bildirmekten geri durmadığını ifade etti. Sarol, Menderes ve Koraltan’ın hatıra defterlerini mahkemeye sundu.

Mükerrerrem Sarol üçüncü olarak konuşmasının bir yerinde “Onlar mukaddes sayılan abideleri, mezarları vatandaş topluluğunun ziyaretine kapattılar” diyerek halkın dini duygularını istismar etmekle itham edildi. Buna verdiği cevapta, bunun istismarla ilgisi olmadığını, gerçeği dile getirdiğini söyledi.

Mükerrerrem Sarol’a isnat edilen suçlardan bir diğeri de Radyo ve Vatan Cephesi davaları oldu. Diktaya gidildiği ve onun bu gidişte Menderes’in yanında yer aldığı belirtildi. Gerçek amacı tamamen belli olan seçimler sırasında, partilerin devlet radyolarından istifadesi mevzuunda baştan başa iftira ve yalandan ibaret olan konuşmalarını derleyip radyoda yayınlamakla itham edildi. Sarol “vatandaşlarımızı rencide etmeye ve insanların ahlak duygularını tahrike müsaade eylemeğe selahiyetimiz yoktur” şeklindeki sözlerinin gerçeğin tam tersi bir yoldaki maksadını açıklayan bir kanıt olduğunu söyledi²².

20 BCA, 010/09/47/139/6-2. Sarol Konya’da yaptığı bu konuşmayla ilgili olarak, “Adaletin bağımsızlığı konusunda bir nebze durarak azınlıkta olmalarına rağmen bazı hakimlerin kararlarında partizanca davranışlarda müesseseye beslenen güveni sarstıklarını, bir mahkeme heyetinin hislerine kapılarak seçimlerin arifesinde toptan istifa ederek CHP’den aday olduklarını, adlarını söyleyerek bundan böyle adaletin yara almasına izin vermeyeceklerini belirttiğini” ifade etmektedir. Mükerrerrem Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, C. 1, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2014, s. 365.

21 BCA, 010/09/47/139/6-2.

22 Naskali, a.g.e., C. 4, s. 3019-3020.

Sarol savunmasında devlet vekili olarak 1954 Mayıs'ından 1955 Ekim ortalarına kadar görev yaptığını, tenkit edilen ve suç sayılan icraatının Radyo gazetesine dış haberlerden başka iç haberleri ilave ettirmek olduğunu²³ belirtti. O, davada bu tasarruf ve icraatının Teşkilat Kanunu'nun amir bir hükmünü yerine getirmekten ibaret olduğunu Soruşturma Heyeti tarafından gözlemlendiğini, ne radyoların yayınlarında ne de idarelerin bünyesinde partizanca sayılacak herhangi bir hareket ve icraatın tespit edilmediğini ifade etti. Ayrıca o tarihlerde Behçet Kemal Çağlar, Nurettin Ortaç, Şevket Rado gibi kişilerin bilgi ve tecrübelerinden istifade etmek üzere kendilerine radyo yayınlarında görev verildiğini, vekâlette olduğu dönemde radyolar mevzuunda muhalefet mebuslarından en küçük bir tenkide maruz kalmadığını açıkladı. Bununla ilgili olarak 1954-1955 Meclis zabıtlarını mahkemeye sundu. Sarol'un görevi 1954 seçim mücadelesinin yarattığı birkaç aylık huzursuzluk dönemi dışında partiler arasında itimat ve muhabbetin kısmen var olduğu bir döneme rastlamıştı.

Başsavcının Sarol'a yönelik ithamlarından birisi de 1955 tarihli Zafer gazetesinde yer alan sözleriydi. Sarol konuşmasında; *"Baştan başa tezdirden ibaret olan konuşmalarımı derleyip radyolardan neşrederek vatandaşlarımızı rencide etmeye ve onların ahlak duygularını tahrike müsaade eylemeye selâhiyetimiz yoktur"* demişti. Bu ithama karşı Sarol, bu düşüncelerin o günün şartları içinde ileriye sürüldüğünü, zira bazı öfkeli politikacıların hislerine kapılarak kurumları kötüleyen miting ve meydan konuşmalarının devlet radyolarında yayınlamalarının ülkeye fayda getirmeyeceğini, toplumu huzursuz edeceğini düşündüğünü ve bu nedenle endişe duyduğunu ifade etti²⁴. Konuşmasına devamla, hükümet üyelerinin, ülkeyi gezerek günün olayları hakkında iktidar ve muhalefetin görüşlerini halka bildirmelerinin görevleri olduğunu, demokrasilerde ve halk idarelerinde bu tarzın hizmet anlayışının gelenek haline geldiğini, Konya'daki konuşmasının da bu anlayışın bir devamı olduğunu belirtti. *"İddia makamının radyo davasındaki durumu aleyhime delil olarak göstermeleri haklı bir sebebe dayanmamaktadır ve bu hususun yüksek nazarlarınızdan kaçırılmasına imkân yoktur"* diyerek ithama cevap verdi. Vatan Cephesi davasında adil kararlar alınmasıyla beraat ettiğini ifade etti.

Başsavcı hakkında ileri sürülen iddialar çerçevesinde kendisinin Meclisin sataşıcıları arasına sokulduğunu söylemiş ve buna sebep olarak DP'nin fikriyatını yazmış olduğunu ileri sürmüştür. Sarol, partinin fikriyatının parti programında tespit edildiğini, on senelik teşri hayatında Meclis içinde veya dışında bu programa aykırı düşecek tek bir hareketinin olmadığını Meclis ve grup zabıtlarının buna şahit olduğunu söyleyerek savunma yaptı. Mizacının müsamahakâr olduğunu, yetişme tarzı ve mesleki seviyesinin kendisi beğenme dahi her çeşit düşünceye saygı duymayı sağladığını belirtti. Nadiren de olsa kasıtlı ve son derece hakka, adalete uygun şekilde²⁵ aykırı bazı fikirler

23 BCA, 010/09/47/139/6-3.

24 BCA, 010/09/47/139/6-3-4.

25 BCA, 010/09/47/139/6-3-5.

kürsüden ileri sürüldüğü vakit refleks mahiyetinde müdahalelerinin olmuş olabileceğini söyledi. Bu türlü müdahalelere en ileri ve sakin parlamentolarda bile rastlandığını ifade etti. Bu gibi davranışları diktaya bağlamanın ciddiye alınacak bir düşünce olmadığını söyledi.

Başsavcının Sarol'a yönelik ithamlarından birisi de iç tüzük tadilatına oy vermesiydi. Sarol sadece oy vermeden, yani görevini yapmaktan ibaret olan bu ithama karşı müşterek savunmadaki fikirlere aynen katılmakla yetindiğini söyledi. "Yüksek Heyetinizin suçsuzluğumu belirtecek adil kararından emin olarak hürmetlerimle huzurlarınızdan ayrılırım" sözleriyle 4 Ağustos 1961'de mahkeme heyetinin önünden ayrıldı²⁶.

1.a. Halkı Silahlandırma Davası

Mükerrerrem Sarol'un yargılandığı davalardan birisi de halkı silahlandırma davası oldu. Sarol'un İstanbul'da otomobilinde 5 adet mermi tespit edilmişti. Bu 5 adet mermiye ait evrak Merkez Soruşturma Kurulunun 3 Ağustos 1960 tarih ve 815-765 sayılı yazılarıyla Bilirkişi İnceleme Kuruluna gönderildi. Ankara Polis Enstitüsü Kriminalistik uzmanlarından Hakkı Kütük, Bilirkişi Kuruluna çağrıldı ve usul dairesinde yemin ettirilerek fikri soruldu. Kütük ifadesinde; *incelenen 5 adet fişegin dördü 7.65 çaplı Brovnik tipi otomatik silahlara mahsus imal edilmiş fişeklerdir. Bunların tetkikiyle kapsül ve fişek teşkilatının normal olduğu ve bunların istimaline elverişli olmadığına dair bir hususun mevcut olmadığı görüldü. Diğer fişek 38 çaplı olup Revolver tipi silahlara mahsus imal edilmiştir. Bu fişekte normal durumda olup atışa mani bir hali görülmemektedir*" diyerek ve 8 Ağustos 1960'da ifadesini onayladı²⁷.

Sarol'un halkı silahlandırma davası ile ilgili olarak yaptığı savunmada şunları söylemiştir:

*"Şahsıma ait iki tabancam var. Bunlardan birisi rahmetli babamdan kalma birisi de on sene evvel aldığım bir tabanadır. Doktor olmam dolayısıyla bazı seyahatler yapıyorum ve tabancaya ihtiyaç hissediyordum. Bu tabancalardan birisi evimde diğerini de lüzum olduğu zaman taşıyorum. Şimdi size verdiğim silah taşıma vesikasında yazılı 283332 numaralı Simitvetson markalı bir tabancanın ruhsatıdır. Ve bu tabancanın her sene ruhsatı yenilenmektedir. Son olarak da Mart ayında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne eski taşıma vesikası verilerek yenisi alınmıştır. Diğer tabancanın markasını iyi hatırlamamakla beraber Brovnik olduğunu zannediyorum. Bu tabancanın da silahlı kuvvetlere müracaatım üzerine teslim edildiğini zannediyorum. Bu tabanca evde dururdu. Bu tabancanın ruhsatı olup olmadığını bilmiyorum şayet ruhsat varsa Simitvetson tabancanın kayıt olduğu yerden belki onun da kaydı vardır. Bu tabancanın üzerindeki jarjurda mermisi bulunmaktaydı"*²⁸.

26 BCA, 010-09-47-139-6-6.

27 BCA, 10-9-0-0-302-925-12.

28 BCA, 10-9-0-0-302-925-12.

1.b. Gayri Meşru Servet İktisabı Davası

Mükerrem Sarol'un hakkındaki iddialardan birisi de gayri meşru servet sahibi olduğu idi. Sarol'un 14 Mayıs 1950'den 27 Mayıs 1960 tarihine kadar olan dönem içerisinde gayri meşru olarak edindiği 1.140.619.48 liranın müsadereesine karar verilmesi gündeme gelmiştir. Bu süre zarfında sahip olduğu servetin gayri meşru olup olmadığını tespit amacıyla 14 Mayıs 1950 tarihindeki servet durumu ile 27 Mayıs 1960 arasındaki servetleri gösterir iki adet varlık beyannamesi ve bu devreye ait gelir ve masrafları gösterir birer gelir ve masraf beyannamesi talep edildi. Beyanda bulunan Sarol'un gelir ve masraflarının gerçek miktarını tespit etmek üzere resmi makamlardan ve özel şahıslar ile kurumlardan toplanan her türlü evrak ve belge yeminli bilirkişi atanan hesap uzmanı Tahsin Özer'e verildi ve beş kişilik bilirkişi heyeti oluşturuldu.

Servet ve gelir beyannamelerini incelemekle görevlendirilen bilirkişi heyeti Sarol'un on yılda edindiği²⁹ her türlü gayrimenkul ve menkul mallar, alacaklar, haklar, gelirler ve borç iddiaları üzerinde ayrı ayrı durarak bunların hakiki miktarlarını tespit etti. Masraf beyannamesini incelemekle görevlendirilen bilirkişi heyetinin dahi, beyanname sahibinin medeni halini içtimai mevki ve seviyesini, beyan ettiği ve tahkikatla tespit olunan varlık ve gelirlerini, çevresince bilinen hayat tarzını, beyannamesinde gösterdiği masrafları vb. hususları göz önünde tutmak suretiyle, harcamaları tespit ve değerinin belirlendiği kanaatine varıldı. Mükerrem Sarol varlık beyannamesinde 1950'den önce edindiği 100 adet altınının olduğunu, bunların 68 tanesini sonradan elden çıkarmış olduğunu belirtmişti. Ancak 15 Mayıs 1956'da hakkında yapılan Meclis tahkikatı sırasında, Tali Komisyona yaptığı açıklamada, 1950'deki serveti hakkında altın göstermediği için bu altınların tamamının 1950'den sonra edindiği kabul edildi.

Sonuç olarak Bilirkişi Heyeti 26 Ekim 1960'da, Mükerrem Sarol'un 10 yılda gayri meşru servet edindiği ve bu servetlerin toplam değerinin 1.410.619.48 lira olduğunu, bu miktarın aynı devre içinde iktisap edilen umumi servetlerin kıymet tutarına, yani 1.911.498.86 liraya nispeti %73.8'inin 32 altınla birlikte 1 sayılı kanunun 24 üncü maddeleri hükmü gereğince müsadereye tabi tutulması gerektiği kararına vardı. Bilirkişi Heyeti Masraf Takdir Raporuna göre, beyan edilen masraf 290.550 Türk Lirasıydı. Takdir olunan masraf ise 510.905 liraydı. Soruşturma kurulunun verdiği bilgilere göre, servet ve gelir durumu 14 Mayıs 1950 ile 27 Mayıs 1960 yılları arasında edindiği servetlerin tutarı net olarak 1.792.191.31 lirayken elde edilen gelir 892.479.83 liraydı. Yine kurulun verdiği bilgilere göre, Sarol o sırada kirada oturuyordu. Eğlence masrafları, giyim masrafları, terzi, tahsil masrafları vs. belirtilmemişti³⁰.

30 Nisan 1962 tarihinde dava dosyasının 170 sayılı kanununun 1. Maddesine göre yetkili Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmek üzere Divan Başsavcılığına verilmesine karar verildi³¹.

29 BCA, 10-09/263/805-9.

30 BCA, 10-09-263-805-16/16.

31 BCA, 10-00/263/805/9-1.

2. Avukatının Savunması

2.a. Esas Hakkındaki Mütalaaya Cevap

Mükerrerrem Sarol'un avukatı Esat Berksan müvekkiline yöneltilen suçları tek tek incelemiştir. Duruşma esnasında müvekkiline yöneltilen suçlarla ilgili herhangi bir delilin ve TC. Kanununun 146. Maddesinin 3. Fıkrasına giren bir durumun olmadığını ifade etti. Sarol'un hakkındaki iddianameye aykırı bir şekilde, Türk Ceza Kanunu'nun 1. Fıkrasına istinaden asli fail olarak itham edildiğini belirtti. Bu iddianın; 1-Bazı kanun ve iç tüzük tadiline verilen oya, 2- Meclis dışı konuşmalarına, 3- Radyo, Vatan Cephesi Davası'nda Menderes'in yanı başında³² bulunmasına, 4-dini mevzuları istismar ettiğine, 5-Mecliste Demokrat Partinin fikriyatını yapmış olması dolayısıyla "sataşıcı" addedilmesine dayandığını söyledi. "Bunlara kısaca cevap verdikten sonra, bunların bir iki kelime ile de hukuki tahlilini yaparak şahsi müdafaamızı tamamlamış olacağız" diyerek 1. Madde de belirtilen bazı kanunlara oy verme konusunda; Mükerrerrem Sarol'un iddia edildiği gibi, Toplantı Yürüyüşleri Kanunu'na oy vermediğini söyledi. Sarol iddia edildiği gibi Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na oy vermemiş, aksine 7468 sayılı kanuna Anayasa'ya uygun olup olmadığını düşünmeden ülkenin o gün içinde bulunduğu siyasi buhrana aykırı olacağı ve tatbiki ne olursa olsun gazetelere yayın yasağı koyarak matbaa kapatmak gibi maddeleri içeren bu kanunu "matbuattan ağzı yanmış bir kimse olarak arı kovanına çomak sokmak" olarak görmüş ve kabul etmemiştir. Sarol 21 Nisan 1961 tarihli DP grup müzakere zaptının 63. sayfasında görüleceği gibi Hüseyin Ortakçioğlu'nun konuşmaları devam ettiği sırada bu fikre karşı gelmişti.

2. Madde de iddia edilen Meclis dışı konuşmalarına gelince, bunlardan birincisi 19 Temmuz 1955'te Ağrı'da yaptığı konuşmaydı. Sarol'un bu konuşması hakkında iddia makamı "muhalefetin radyodan istifade edip etmemesi" hususundaki pasajına dayanmaktaydı. Esat Berksan konuşmanın olduğu gibi incelenmesi gerektiğini savundu. Zira konuşma doğrudan doğruya seçmenlere siyasi bir hesap vermek niteliğindedir. Sarol, muhalefetin hiçbir zaman onayına imkan olmayan ancak, şarından olarak nitelenen düşüncelerinin Radyo'dan yayınlanmasının doğru olmayacağını ve devleti idare etmekle sorumlu bir kişi olarak bu gibi ahlak duygularını rencideye izin vermeye yetkili olmadığını ifade etmişti.

Mükerrerrem Sarol'un ikinci konuşması ise 28 Haziran 1958 tarihinde Konya'da yaptığı ileri sürülen konuşmaydı. Esas hakkındaki mütalaada konuşmanın özeti olarak "onlar mukaddes sayılan abideleri, mezarları vatandaş topluluğunun ziyaretine kapattılar" şeklindeydi. Avukatı Sarol'un bu konuşmasını iddia makamının dini siyasete alet ettiği ithamıyla birlikte inceleyip cevaplandıracağını söyledi. Mükerrerrem Sarol'un Radyo ve Vatan Cephesi davalarında Menderes'in yanı başında olduğu ithamı hakkında, iddia makamının ismi geçen davaların ya görülmesinden önce kaleme alındığını ya

32 BCA, 010-09-47-139-6-7.

da duruşmada bir hizada oturmayı kastettiğini kabul etme zorunluluğunun doğduğunu belirtti.

Sarol'un dini mevzuları istismar ettiğine dair ithamlar hususunda ise bunun tutum, davranış ve fikriyle taban tabana zıt olduğunu ifade etti. Bu konuda Atatürk'ün tekke ve zaviyelerin kapatılması hakkındaki kanunla gerçekleştirdiği inkılâbın üzerinde bir nebze de olsa durmak gerekiyordu. *"Atatürk İslamiyetin dini kuralları dışına çıkılmak suretiyle milli bütünlüğü zayıf düşüren bazı inanış ve davranışlarını yok etmek için bu inkılâbı yaparken, haklı olarak bu hususta tedbirini mutlak almış ve yetiştirdiği nesil ve anlayış sahiplerine tedbirin kast ve niyetine göre tefsirini emanet etmiştir. Mevlana Türbesi de bu esas içinde açılmış şarkın ve garbın haklı olarak alakasını çekmiştir. Bunun açılmış olması dolayısıyla söylenmiş bir sözün, dini istismar edici bulunduğu beyanı bizce Atatürk inkılâplarının gaye ve mânâsını anlamamak olurdu"*. Efes'in ve Meryem Ana mezarının o günkü haliyle turistik mezar ve ziyaretgâh olmasını Sarol, Bakanlığı zamanında sağlamıştı. Her iki durumda da Divan Başkanlığı hariç dini istismar edici olarak nitelendirilmemişti. İddia makamının bu konudaki iddiası yersizdi. Sarol'un BMM Zabıt Ceridelerindeki 23 Temmuz 1951 tarihli ve 269. sayfadaki konuşması³³ konu hakkındaki düşüncelerini yansıtan kesin bir cevaptı.

Mecliste DP'nin sözcülüğünü yaptığı için sataşıcı addedilmesi ise bu konuda iddia makamı ithamı içinde bir tezada düşmüştü. BMM'de bağlı olduğu partinin fikrini açıklaması ile "sataşıcı" kabul edilmesi taban tabana birbirine zıt iki husustu. Yanı sıra Berksan bu itham karşısında son on yıllık meclis müzakere zabıtlarını teker teker incelemişti. Tahminlerin aksine Sarol, en az konuşan Bakan ve Milletvekilydi. Bu konuşmaların bir tanesi de yukarıda bahsedilen Atatürk ve din ile ilgili olan konuşmasıydı. Geriye kalanlar, kendisi hakkında verilen takrir dolayısıyla yaptığı konuşmalar hariç 954, 955 ve 959 bütçe müzakereleri dolayısıyla yaptığı konuşmalardı. Bunun dışında tek bir konuşması ve oturduğu yerden sataşması yoktu. İddia makamı bu tür suçlamalarla Yüksek Divanın inceleme zeminini bulandırmak ve her ne olursa olsun Sarol'un ceza almasını sağlamak istiyordu³⁴.

33 Sarol konuşmasında *"... medeniyete inanmayı, medeni bir çerçeve içinde yaşamayı, güzel sanatların bu memleket evlatlarını da ruhen ve fikren irşat etmesini putperestlik sayacak kadar barbar bir zihniyeti tasfiye edici tedbirler almak nasıl Anayasa'ya aykırı olabilir ki, biz bu Anayasayı ancak o menfi zihniyeti kademe kademe tasfiye ederek vasil olmuşuz... Arkadaşlar, ben o kanaatteyim ki, Atatürk'ün heykellerine uzanmak cüretini göstermiş olan elleri kırmak, Anayasanın da aynen müdafaası demektir..."* ifadelerinde bulunmuştu. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem IX, C. 9, Toplantı 1, 23 Temmuz 1951, s. 269-270.

34 BCA, 10/09/47/139-6-10.

2.b. Tutum ve Davranışları

1- Avukatı, Mükerrer Sarol'un Hüsnü Yaman ile birlikte 1950 yılında ilk defa "hakikat-i maddenin ispat hakkının³⁵ tanınmasını ve müteakiben 1959 senesi Bütçe Komisyonunda "İspat Hakkının Basına verilmesini" ısrarla istediğini söyledi.

2- Mükerrer Sarol'un 1955 senesinde yapılan Demokrat Parti Kongresi'nde Menderes listesine karşı çetin bir mücadeleden sonra Genel Kurul Azası seçildiğini, 1955 yılında kabinenin Menderes müstesna tamamıyla istifasından sonra, "eğer Menderes yıpranmış vekilleri tekrar kabineye alırsa tekrar hükümete kırmızı oy vereceğim" demesi üzerine Genel Kurul toplantısına davet edilmeksizin parti içinde hizipçilik yaratmakla suçlanarak DP'den ihraç edildiğini ve 1957'de tekrar partiye alındığını belirtti.

Mükerrer Sarol, bu tarihten sonra, kendisini partiden ihraç eden lider ve idarecilere kırgın hale gelmiş, 17 Mayıs 1960'a kadar aktif bir politikacı olmaktan tamamen uzak kalmıştır³⁶. Ayrıca Vatan Cephesi Davası'nda da görüldüğü üzere böyle bir parti kurulmasını hoş görmemiş ve tansiyonu artıracak 7468 sayılı kanuna yer vermemişti.

35 "İspat hakkı" ile gazeteci ortaya attığı iddiayı ispat etme ve bunu basında yayımlama hakkına kavuşmaktaydı. Muhalefet ve DP içi muhalefet gazetecilere böyle bir hakkın tanınmasını isterken hükümet bu görüşe karşı çıktı. Sevim, *a.g.t.*, s. 11. Gazetecilere basın yoluyla "ispat hakkının" tanınması konusu 9 Mart 1954 tarihinde kabul edilen "Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun'un" görüşülmesi ile gündeme gelmişti. Çağla Kubilay, "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları", *İletişim Araştırmaları*, C. 2, S. 1, 2014, s. 18. 6-7 Eylül 1955 olaylarını izleyen günlerde DP'li bazı milletvekilleri gazetecilere "ispat hakkının" verilmesini gündeme getirdiler ve bu konu partiden kopmalara sebep oldu. DP'den ayrılanlar Hürriyet Partisini kurdular. Basın yayın işlerinden sorumlu olan Sarol'un yaşadıkları "ispat hakkını" savunan DP'li Milletvekillerini haklı çıkardı. Kâğıt fabrikasında imal edilen gazete kâğıtlarının miktarı ve dışarıdan alınacak gazete kâğıdının miktarı da denetim altında tutulmaktaydı. Kime ne kadar gazete kâğıdı verileceğinden hükümet adına Sarol sorumluydu. Gazeteciler acil kâğıt ihtiyacı doğarsa bunu karaborsadan temin etmek zorunda kalıyordu. Akis Dergisi hem bakan hem de Türk Sesi gazetesinin sahibi olan Sarol'un görevine devam etmesini eleştirdi. Sarol'un Türk Sesi'ne daha fazla tirajlı olan gazetelere nazaran daha çok resmi ilan verildiği hakkındaki belgelerin Akis Dergisi'nde yer alması üzerine, Sarol, Akis'in sahibi Metin Toker'e dava açtı. Sarol savunmasında gazetesini daha önce başkasına devrettiğini ifade etti. Ancak Toker mahkemeye sunduğu belgelerle bahsi geçen devir işleminin bir muvazaa olduğunu kanıtladı. Toker beraat etti fakat Yargıtay, bakanlarla ilgili iddialarının Yüce Divandan başka mahkemede ispatının mümkün olmadığı gerekçesiyle kararı bozdu ve Toker yedi ay hapis cezasına çarptırıldı. Akis Dergisi ile Sarol arasında yaşanan bu sorunlar DP içinde "ispat hakkını" savunan Kasım Kührevi de Rifki Salim Burçak'a ispat önerisini Mükerrer Sarol'un görevi kötüye kullanmasından dolayı verdiklerini söyledi. Bu durumun yaşanmasında Akis Dergisi ve diğer muhalif yayınların tavırları etkilidir. Sarol'un Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün bütçe komisyonunda "ispat hakkını" desteklediğini belirtmesi Menderes'in Sarol'a tepkisine neden oldu. Yılmaz Yıldırım, *Muhalefet ve Basın İlişkileri Çerçevesinde 1957-1960 Dönemi Demokrat Parti*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 124-125. Menderes "ispat hakkının" muhalefet işi olmadığını bir memleket meselesi olduğunu savunan DP'lileri samimiyetsizlikle ve muhalefetin aleti olmakla suçlamaktaydı. Sarol, *a.g.e.*, s. 381.

36 BCA, 10-9/47/137/6-10.

3- Mükerrerem Sarol 1955 yılına kadar aktif bir politika yapan ve bu nedenle tanınan şahıstı. Aktif politikacı olduğu tarihlerde muhalefeti temsil eden basında dahi makaleler yazmıştı. Akis Dergisi'nin 9 Haziran 1954 tarihli ve 21 Ağustos 1954 tarihli sayılarındaki makalelerde yer alan "*Demokrat Parti ile arası açık bir şahsın kıymetini keşfettiği Efes'in meydana çıkmasına Sarol koyu partili olmasına rağmen büyük bir olgunluk göstererek daha fazla bir ehemmiyet vermiştir*" şeklindeki ifadeler bunun en güzel örneğiydi.

4- Mükerrerem Sarol'un demokrasinin gereği varlığı zorunlu olan basın hakkındaki davranışını kısaca belirtmek onun zihniyetini öğrenmek açısından önemliydi. Sarol, 1954 yılı sonuna kadar basınla hiçbir kayıt, şart ve endişeye sahip olmadan münasebet kurmuştu. Bu tarihte bütün basınla arası iyiydi ve hiçbir ihtilafı yoktu. 1955 yılında başlayan ve Basın Yayın İşleriyle ilgilenen devlet vekili olduğu dönemde Sarol, Akis Dergisi sahibi ile bir yazı nedeniyle karşı karşıya gelmişti. Daha sonra kâğıt kara borsasını önlemek için gazetelerin tirajlarını kontrol için çalışmış bu nedenle başına bilinen olaylar gelmişti.

Mükerrerem Sarol'un basınla yaşadığı bu türlü sorunlara rağmen tutumunu göstermek için bazı olayları açıklamak uygun olacaktı. Darbeden kısa bir süre sonra çıkan Akis Dergisi'nin 6 Haziran 1960 tarihli ve 302 sayılı nüshasında şöyle yazılmıştı:

"Bu mecmua Dr. Sarol ile çok mücadele etmiş, başyazarımız o yüzden sekiz ay hapis yatmıştır. Fakat Doktor ile münasebetlerimiz, dostane havadan asla sıyrılmamıştır. Sarol, Akis'in her mülakat talebini kabul etmiş ve doğrusu istenilirse Doktor kendisi ile en sıkı mücadele ettiğimiz sırada devlet bakanı bulunduğu halde kâğıdımızı kesmek, ilânımızı radyoda okutmamak yoluna sapmamıştır".

Yayın imkânı bulamayan muhalif basına mensup Kim Mecmuası ve Cemal Sait'in Pazar Postası gibi gazeteler Mükerrerem Sarol'un matbaasında onun yardımıyla basılmıştı. Sarol bu tutumu nedeniyle kendi partisi tarafından kınanmıştı.

Diğer taraftan Ethem Menderes'in hatıra defterinin 24 Kasım 1957 ve 30 Mart 1958 tarihli günlerinde yazılı olan pasajlar Menderes ile Sarol'un aralarının dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını göstermekteydi. Refik Koraltan'ın hatıra defterinin 9 Ocak 1960 tarihine ait yaprağında gidişatı tasvip etmediği ve tek parti sistemine doğru yuvarlanmayı arzu etmediğini gösteren pasajlar Mükerrerem Sarol'un zihniyetini açıklamaktaydı.

2.c. Esas Hakkındaki Mütalaanın Hukuki Tahlili

Mükerrerem Sarol'un avukatı iddia makamının müvekkili hakkında asli fail sıfatıyla cezalandırılması için ileri sürdüğü ve birer birer açıkladığı olayların Türk Ceza Kanunu'nun 146. Maddesinde yazılı suçun hukuki fiilini teşkil edemeyeceğini beyan etti. Bu olayların Türk Ceza Kanunu'nun 15 sayılı kanunla

ilave edilen fıkra gereğince “iştiraki tazammun eden bir mahiyet arzemediğini ve bu hususta iştiraki mutazammun icrai veya ihmali bir hareketin mevcut olmadığını etmediğini ve bu hususta iştiraki mutazammun icrai veya ihmali bir hareketin mevcut olmadığını ve keza iştirake müteallik illiyet³⁷ rabitasının ve iştirak iradesini tazammun eden kasdının gösterilmemiş ve ispat edilmemiş bulunduğunu işaretle iktifa edeceğini” dedi ve Sarol’un beraatini istedi³⁸.

3. Yargılamanın Sonuçlanması

Yüksek Adalet Divanı duruşmaların başladığı 14 Ekim 1960 tarihinden 12 Ağustos 1961’e kadar, Yassıada’da yaptığı 202 toplantı sırasında 18 davaya bakmıştır. Bunlardan Sıtkı Yırcalı ve Şemsi Demirkan’ın sanıkları buldukları ve zaman aşımı dolayısıyla düşen Değirmen Davası hariç diğerleri Anayasa Davası ile birleştirildi³⁹.

Yassıada davalarının tümünün kararı Anayasayı İhlal Davasına bağlandı ve karar 15 Eylül 1961 günü açıklandı⁴⁰. Yüksek Adalet Divanı 15 sanığı idama, 31’i müebbet hapse, 408’i çeşitli, hapis cezalarına mahkûm etti. 5 saat 20 dakika süren celsede 133 sanık da beraat etti. Hasta olan Menderes oturumunda hazır bulunamadı⁴¹.

Mükerrerrem Sarol, Yüksek Adalet Divanı tarafından alınan 15 Eylül 1961 tarihli kesin karar ile Anayasayı ihlal suçundan Türk Ceza Kanunu’nun 146/3 ve 173. maddeleri uyarınca on beş sene ağır hapse mahkûm edildi. Müebbeden kamu hizmetlerinden yasaklandı, aynı kanunun 33. Maddesi gereğince cezası sürecince kanunen yetkileri kısıtlandı. Beş sene Konya’da Umumi Emniyet Nezareti altına alınmasına karar verildi⁴². 17 Kasım 1964’de Üsküdar Cumhuriyet Başsavcılığına sağlık durumunun iyi olmadığına dair bir dilekçe verdi⁴³. Bunun üzerine Haydarpaşa Numune Hastanesi Sağlık Kurulunca muayenesi yapıldı. 20 Kasım 1964 tarihli sağlık raporuna göre; sol kalp hipertrofisi, yüksek tansiyon, asit ürik metabolizması bozukluğu, arterio skleroz, kanda kollesterin yüksekliği, gözlerde hipertansif arteriel spazm, sağ gözde premakuler sahada tek tük eksuda, diyabet (kanda şeker 124 mg), sağ el ve 2. parmaklarda hareket mahdudiyeti tespit edildiği, bu hastalıkların sürekli olduğu ve Anayasa’nun 97. Madde ikinci fıkrasına göre işlem yapılması gerektiği bildirildi⁴⁴. Hastane sağlık kurulunun raporu hakkında 9 Aralık 1964 tarihli Adli Tıp Kurumu’ndan cevaben hastalıklardan bir kısmı sürekli olmakla beraber, TC. Anayasası 97. Madde 2. Fıkrasına girecek derecede ve mahiyette olmadığına karar verdi⁴⁵.

37 BCA, 10/09/47/139/6-12,13.

38 BCA, 10/09/47/139/6-12.

39 Cumhuriyet, 12 Ağustos 1961, s. 1.

40 Naskali, a.g.e., C. 4, (arka kapak yazısı)

41 Cumhuriyet, 16 Eylül 1961, s. 1.

42 BCA, 30-11-1-0-310-2-9.

43 BCA, 30-11-1-0-310-2-9.

44 BCA, 30-11-1-0-310-2-9.

45 BCA, 30-11-1-0-310-2-9.

15 Ocak 1965'te tıbben tespit edilen sürekli hastalıkları nedeniyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 97 inci maddesi 2 inci fıkrası hükmü gereğince bakıyye hürriyeti bağlayıcı cezasıyla Umumi Emniyet Nezareti altında bulundurulma cezasının ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası cezasının tamamen kaldırılması uygun görüldü⁴⁶.

Sonuç

Demokrat Parti 1950'den 1960 yılına kadar Türkiye'de iktidar oldu. 1960 yılına gelindiğinde ülkede DP'ye yönelik muhalefet artmıştı. Muhalefetin ve tepkilerin Meclis dışına taşması 27 Mayıs 1960 darbesini hazırladı. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında birçok DP'li vekil tutuklandı ve Yassıada'da yargılandı. 14 Ekim 1960'da başlayan yargılamalar 15 Eylül 1960'da sona erdi.

Mükerrem Sarol Yassıada yargılanan DP'li milletvekillerinden biridir. Adnan Menderes'in yakınında oldu ve 1955 yılında "sarol formülü" adıyla bilinen görüşü ile Menderes'i istifadan kurtardı. Zaman zaman parti içi muhalefet kanadında yer alan Sarol, parti üyeleri ile yaşadığı fikir ayrılığı nedeniyle bir süre partiden ayrılmak zorunda kaldı. Edirne Milletvekilleri olduğu dönemde Meclis'te çok aktif olmadı. Edirne Milletvekili iken tutuklandı. Aydın'da Adnan Menderes ile başlayan DP serüveni Yassıada'da son buldu.

DP'nin en etkili isimlerinde olan Sarol Yassıada'da bazı kanun ve iç tüzük değişimine oy vermekten, Meclis dışında yaptığı bazı konuşmalarından, Radyo ve Vatan Cepheleri davasında Menderes'in yanı başında bulunmaktan, halkın dini duygularını istismar etmekten, Bakan olarak Mecliste DP'nin temsilciliğini yaparak "sataşıcı" olmakla itham edildi. Anayasayı İhlal Davası kapsamına alınan bu suçlamalar dışında, gayri meşru servet edinme ve halkı silahlandırma davalarında yargılandı. Sarol kendisine yöneltilen suçlamaları reddetti.

Sarol Yüksek Adalet Divanının verdiği karar ile on beş sene hapis cezasına çarptırıldı. Sağlık sorunları heyet raporuyla onaylanan Sarol'un cezası 15 Ocak 1965 tarihinde kaldırıldı. 1975'ten itibaren Adalet Partisi'ne girdi bir süre burada siyasetle uğraştı. 8 Kasım 1995'te İstanbul'da vefat etti.

46 BCA, 30-11-1-0-310-2-9. Rapor için bkz. . 30-11-1-0-310-2-9.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 10-9-0-0-302-925-12.

BCA, 10-09-263-805-9-18.

BCA, 10-09/263/805-9.

BCA, 010/09/263/805/9-16.

BCA, 010/09/47/139/6-2.

BCA, 010/09/47/139/6-1.

BCA, 010/09/47/139/6-3.

BCA, 010/09/47/139/6-3-4.

BCA, 010/09/47/139/6-3-5.

BCA, 010-09-47-139-6-6.

BCA, 10-09-263-805-16/16.

BCA, 10-00/263/805/9-1.

BCA, 010-09-47-139-6-7.

BCA, 10/09/47/139-6-10.

BCA, 30-11-1-0-310-2-9.

BCA, 10/09/47/139/6-12.

BCA, 10/09/47/139/6-13.

II. Resmi Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanakları

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem IX, C. 9, Toplantı 1, 23 Temmuz 1951.

III. Süreli Yayınlar

- Cumhuriyet, 17 Mayıs 1950.
Cumhuriyet, 25 Mayıs 1950.
Cumhuriyet, 12 Ağustos 1961.
Cumhuriyet, 16 Eylül 1961.

IV. Kitaplar

- ASLAN, Zehra, *Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahaddin Karayavuz'un Üç Devre Işık Tutan Anıları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2020.
NASKALİ, Emine Gürsoy, *Yassıada Zabıtları-V, Anayasa Davası*, C. 4, Kitabevi Yayınevi, İstanbul 2011.
SAROL, Mükerrerem, *Bilinmeyen Menderes*, C. 1, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2014.

V. Makaleler

- ASLAN, Zehra, "Yassıada'da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Savunması", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*", C. 14, S. 14, 2013, ss.153-168.
ÖZGEN, Yüksel, "Mahmut Goloğlu'nun 1960 İhtilali'nden Sonra Yargılanması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 54, 2014, ss. 153-168.
TUNA, Işıl, "Demokrat Parti Edirne Milletvekili Rükneddin Nasuhioğlu'nun Anayasa'yı İhlal Davası'nda Yargılanması: Suçlamalar ve Savunma", *History Studies*, C. 9, S. 5, Aralık 2017, ss. 155-166.
TUNA, Işıl, "27 Mayıs 1960 Darbesi'nin Edirne'deki Yansımaları ve DP Edirne Milletvekillerinin İfadeleri", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 32, 2017, ss. 65-85.

VI. Tezler

- SEVİM, Şerif, *Türk Sesi Gazetesi*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2016, S. IV.
YILDIRIM, Yılmaz, *Muhalefet ve Basın İlişkileri Çerçevesinde 1957-1960 Dönemi Demokrat Parti*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Extended Abstract

DP, which was founded on January 7, 1946, came to power with the elections held in 1950. Thus period of the DP began in Turkey, which would last until the May 27, 1960 military coup. Specializing in Gynecology, Dr. Mükerrem Sarol started to work at Aydın State Hospital in 1941. He served in various Hospitals of Division and Corps from 1942 to 1943 due to the Second World War. Sarol, who had been discharged in 1943, returned to Aydın. He completed his compulsory service by working in public hospitals until 1945. He then continued to work as a freelance physician. This friendship of Sarol, who is known for his closeness to Adnan Menderes, who was the founder of DP, started when he worked at Aydın State Hospital. In 1946, he established the Aydın branch of DP with Adnan Menderes. He became a deputy candidate of the DP from Aydın. However, DP did not win the elections. While the DP's struggle to come to power continued, Sarol continued to work for the DP in this process. He became an Istanbul deputy from the DP in the 14 May 1950 elections. He entered the cabinet on May 17, 1954 as the Minister of State for Press and Broadcasting. He held this post until 1955. When he was expelled from the Party in 1955 due to the problems experienced within the DP, his relationship with the Party's Istanbul branch was cut off, and this situation continued until 1957.

Mükerrem Sarol became a deputy of Edirne from the DP in the 1957 elections. Thus, the adventure of the DP, which would last until the 1960 coup, started again.

The tension, which was experienced from time to time between the DP, which ruled Turkey between 1950-1960, and CHP that was the opposition party, increased in 1960. The opposition demanded early elections. The decisions taken and the practices of the government caused reactions not only from the opposition, but also from the public. The armed conflict between the students and the police that took place on April 28 in Istanbul intensified the atmosphere. Deteriorating economic situation, allegations of corruption, bribery, and accusations that the government monopolized the press and restricted the freedom of the press were among the leading reasons for the reactions.

Upon such developments, a group of officers from within the army seized the administration on May 27, 1960. The Supreme Court of Justice was

established to investigate the crimes attributed to the DP. The President and members of the government were arrested and sent to Yassıada to stand trial. The Yassıada cases were quite diverse. The main case was the Violation of the Constitution Case.

Mükerrem Sarol was tried in the Constitutional Violation Case, the Radio and Homeland Pockets Case, the Arming the People Case and the Illegal Wealth Acquisition Case.

Sarol was accused of being close to Menderes, voting against some laws and by-laws, and being a “buster” in the parliament. The Attorney General accused Sarol of supporting the amendment of the bylaws with laws amending the Constitution since 1950, with the exception of the Law on Demonstrations in the Parliament. Sarol stated that he did not vote for this law, which was proved by the parliamentary records. His lawyer expressed his client’s insistent desire at the 1959 Budget Committee that the right of proof be given to the press. Sarol’s positive relationship with the opposition press was criticized by his own party.

Sarol was also accused of voting for the Law of Authority, which gave the government wide powers, including closing a party.

Another crime attributed to him was the speeches that he made to the public wherever he went. One of them was the statements he used about the justice institution at the Konya Democrat Party Congress in June 1955. Sarol said that the institution of justice cannot be given to people who act unilaterally for political purposes. However, the Attorney General was not accusing this speech as a whole, but on the basis of certain statements in the speech. Sarol was accused of exploiting the religious feelings of the people with the expressions he used in another speech. His lawyer said that the accusation made regarding Sarol’s speech in Konya in 1958 contradicted his ideas, attitudes and behaviors, and he did not accept this accusation.

That another speech Sarol was accused of, was his words that appeared in the newspaper Zafer in 1955. Sarol said that no one had the right to offend the public by compiling and broadcasting all the lies and speeches that did not belong to him. In his defense, he stated that his purpose in these words, which he uttered in the conditions of the day, was because he was worried that broadcasting rallies and speeches on state radios, which some politicians felt that disparaged the institutions, would not benefit the country and would make the society uneasy. He stated that he was acquitted by a fair decision in the Homeland Front Case.

He said that the party’s opinion regarding the accusation that he was the “buster” of the parliament was determined in the party program, that he did not have any activities contrary to this, inside or outside the parliament, and that he did not act against the right and justice. Sarol’s lawyer Berksan also stated that

when the parliamentary negotiation minutes of the last ten years are examined, it will be seen that this is not true. Contrary to rumors, Sarol was one of the least-spoken deputies.

Sarol stated that it is his duty to vote for the By-Law Amendment, and that he agrees with the views in the common defense.

Regarding his closeness to Menderes, his lawyer said that Sarol was not invited to the general assembly meeting because he said at the DP Congress in 1955, "*If Menderes takes the worn-out deputies back to the cabinet, I will vote red for the government again*", he was accused of separatism within the party and therefore he was expelled from the party. After this date, Sarol became angry with the leaders and administrators who expelled him from the party. He stayed away from being an active politician until May 17, 1960.

Another case in which Sarol was prosecuted was about the finding of five bullets found in his car, which was referred to as the case of arming the public. Sarol said that these belonged to two pistols belonging to him and they were licensed.

In the illegitimate acquisition case, an expert committee of five people was formed under the ministry of Tahsin Uzer. The delegation examined Sarol's wealth and income statements. It was claimed that there was a discrepancy between the amount declared by Sarol and the assets identified. As a result, the Expert Panel ruled that Sarol had acquired illegitimate wealth in 10 years.

The decisions of all Yassıada cases were tied to the Case for Violation of the Constitution and the decision was announced on September 15, 1961. Mükerrem Sarol was sentenced to fifteen years of heavy imprisonment by the Supreme Court of Justice.

According to the medical report he received in 1964, some permanent illnesses were detected, and his sentence was abolished on January 15, 1965.